

بررسی عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر با استفاده از مدل معادلات ساختاری و تکنیک تحلیل سلسله مراتبی فازی (مطالعه موردی: شهر اهواز)

مسعود صفائی پور*، یوسف محلی**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۶/۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۸/۸

چکیده

پدیده مهاجرت از شهر، فرایندی دینامیک است که عوامل مختلفی می‌تواند بر آن تاثیر داشته باشد. این حرکت گروهی، حاصل برآیند نظرات و تصمیمات افرادی است که جهت دستیابی به رفاه و امکانات بهتر اقدام به مهاجرت می‌کنند. در همین راستا، مقاله حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت از شهر اهواز تدوین شده است. روش تحقیق توصیفی، تحلیلی و شالوده مطالعه مبتنی بر تکمیل ۳۹۰ پرسشنامه در مناطق هفتگانه شهر اهواز بوده است. بهمنظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی در قالب نرم-افزارهای SPSS^{۱۹}، AMOS¹⁸ و Excel استفاده شده است. به منظور شناسایی شاخص‌های پژوهش، کمیته تصمیم‌گیری متشكل از ۱۰ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران تشکیل شد و عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز در ۳ دسته و ۱۳ زیرگروه شناسایی و مدل‌سازی شده است. جهت تحلیل داده‌های بدست آمده‌ی حاصل از نظرات کارشناسان، از مدل تحلیل سلسله مراتبی فازی (FAHP) استفاده شده است. در راستای فرضیه تحقیق با استفاده از ضربی همبستگی پیرسون، اقدام به سنجش رابطه بین عوامل اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی با پدیده مهاجرت شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که: ۱- شاخص زیست محیطی با امتیاز ۵۰٪ بیشترین امتیاز را از جهت تأثیرگذاری بر مهاجرت از شهر اهواز دارد. ۲- شاخص اقتصادی با امتیاز ۲۵٪ در رتبه بعدی قرار دارد. ۳- شاخص اجتماعی با امتیاز ۲۴٪ کمترین میزان تأثیرگذاری را بر مهاجرت از شهر اهواز دارد. ۴- تجزیه و تحلیل‌های معادلات ساختاری مدل AMOS جهت پاسخگویی به سه فرضیه پژوهش نشان می‌دهد که شاخص اقتصادی (C.R ۲/۰۱۴)، زیست محیطی (C.R ۴/۸۱۶) و اجتماعی (C.R ۲/۱۵۶) هر کدام با سطح معناداری ۰/۰۵ رابطه معناداری را با مهاجرت افراد از شهر اهواز دارند و بدین ترتیب هر سه فرضیه مطرح شده در این پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی

مهاجرت، انگیزه‌های اقتصادی، مدل AMOS، مدل تحلیل سلسله مراتبی فازی، شهر اهواز

مقدمه

با رشد جمعیت و به تبع آن رشد ستابان شهرنشینی و شهر گرایی، مناسبات اجتماعی در شهرها دگرگون می‌شود و روابط سنتی گذشته تحت تأثیر شرایط پویای شهرنشینی سست و دگرگون می‌گردد که این دگرگونی، بافت شبکه شهرها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (صفایی پور و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۶). از میان پدیده‌های مختلف جغرافیایی، پدیده جمعیت به لحاظ صفات گوناگون خود نمایان ترین مشخصه کلی هر سرزمینی است، جمعیت نقطه عطفی است که تمامی عناصر دیگر از آن شکل می‌گیرند و متأثر می‌شوند. بنابراین جمعیت مهم‌ترین عنصر اساسی و تحلیلی و تمایزکننده مکان و تشکیلات فضایی است که موضوع اصلی جغرافیا را تشکیل می‌دهد. هر نوع برنامه‌ریزی و تعیین خطمشی‌های اقتصادی و اجتماعی در سطوح مختلف ناحیه‌ای، منطقه‌ای و ملی، مستلزم آگاهی از کم و کیف پدیده‌های دموگرافیکی است. تغییرات اخیر در اطلاعات و ارتباطات تکنولوژی به افزایش چشمگیر در ادغام و وابستگی متقابل کشورها، بازارها و مردم کمک کرده است (Docquier & Schiff, 2008: 1)؛ مهاجرت مهم‌ترین شکل تحرک مکانی جمعیت است و یکی از پدیده‌های مهم جمعیتی موربدجت جمعیت شناسان، پدیده‌ی مهاجرت و نقل و انتقال جمعیت است. هرچند جایه‌جایی جمعیت از مکانی به مکان دگر رویداد جدیدی نیست و به شکل ابتدایی انسان برای تأمین غذا و مکان امن آن را در طول قرن‌ها به انجام رسانیده است. اما به مفهوم گسترده‌ی آن، در دوره‌ی انتقال جامعه از نظامهای ماقبل صنعتی به صنعتی، حرکت‌های کلانی از مناطق روستایی به نقاط شهری و از کشورهای توسعه‌نیافرته به کشورهای توسعه‌یافته صورت گرفته است، به‌طوری‌که مهاجرت به صورت یک مسئله مهم اجتماعی در جهان امروز به حساب می‌آید و امروزه به عنوان موضوعی پایدار در رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی توجه مسئولان و پژوهشگران زیادی را جهت تعديل و کنترل آن به خود جذب و جلب کرده است (حسام مقدم و همکاران، ۱۴۰۱: ۱). از سویی دیگر، در واقع مهاجرت می‌تواند موجب تشکیل شبکه‌های اجتماعی شود و به رفع کاسته‌های مهارتی موجود کمک نماید. به خاطر گستردنگی مهاجرت در دنیای امروز، همه جوامع بشری به نحوی با چالش‌های مربوط به مهاجرت روبرو هستند؛ به‌طوری‌که هیچ‌گاه مهاجرت در سطح بین‌المللی مانند پایان قرن بیستم و ابتدای هزاره جدید میلادی پویایی، وسعت، عمق و چالش را در برداشته است (Totomorn & Alicea, 2004: 15). در سویی دیگر جهان یعنی جوامع جهان سوم در قرن بیستم با ورود علوم و کشفیات جدید، خصوصاً در زمینه‌ی بهداشتی میزان مرگ‌ومیر در آن‌ها کاهش و رشد جمعیت افزایش یافت. ورود صنایع مونتاژ و گسترش گرایش به شهرنشینی به روند مهاجرت سرعت بیشتری داد (گنجی، ۱۳۷۶: ۲).

به‌طور کلی، مهاجرت در کشورهای موسوم به جهان سوم به صورت مهاجرت نیروی انسانی از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته‌تر است. بدیهی است در اینجا مفهوم توسعه، ابعاد کمی و کیفی و توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را شامل می‌شود. چون وجه غالب این جایه‌جایی جمعیت اساساً مهاجرت نیروی انسانی است، از این‌رو طبق نظریه گزینشی بودن مهاجرت بیشتر نیروی انسانی کارآمد (از لحاظ فکری و بدنی) در مقوله مهاجرت در کشورهای جهان سوم می‌گیرد. در مورد ایران الگوی مذکور می‌تواند شامل طیف گسترده‌ای از مهاجرت از روسیه به شهرهای کوچک و متوسط و سپس مهاجرت از شهرهای متواتر به شهرهای بزرگ‌تر و درنهایت به تهران و مهاجرت اقلیتی از آن‌ها به خارج از کشور شود (ارشاد و همکاران، ۱۳۸۴: ۲). در کشور ایران هم بنا به همین دلایل و نیز اصلاحات ارضی و غیره مهاجرت از سال ۱۳۳۵ شدت می‌گیرد که در فاصله سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ به اوج خود (درصد) می‌رسد. پس از انقلاب اسلامی نیز با توجه به اینکه سیاست‌هایی در جهت رفاه روستاییان انجام گرفت اما مهاجرت باز هم روند مستمر خود را طی نمود (گنجی، ۱۳۷۶: ۴۲). از آنجایی که در رسانه‌های جمعی و افکار عمومی در خوزستان و به ویژه شهر اهواز این نگرانی ابراز می‌شود که جریان مهاجرت از شهر اهواز در مقایسه با جریان عکس آن قوت بیشتری یافته است. در این وضعیت به نظر می‌رسد که امواج مهاجرت از شهر اهواز بیشتر شامل افراد آموزش دیده‌تر، مهربان و با سطح آموزش و مهارت شغلی بالاتر بر جسته می‌نماید و آمارهای موجود و پژوهش‌های محدود این نگرانی را تا اندازه‌ای تایید می‌کند. لذا این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت از شهر اهواز تدوین شده است. در مطالعه‌ی حاضر، سعی گردیده است تا با انتخاب شاخص‌های بایسته در زمینه‌ی عوامل موثر بر مهاجرت و با نظرسنجی از ۱۰ نفر کارشناس بومی منطقه، به اولویت‌سنجی شاخص‌های تاثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز پرداخته شود.

پژوهش

مطالعات اندکی، در زمینه مهاجرت از شهر و تشخیص تعیین کننده‌های مهاجرت و به عبارتی عوامل موثر بر آن و تئوری‌هایی در

حوزه های مختلف اجتماعی و اقتصادی، صورت گرفته است. بیشتر مطالعات در زمینه مهاجرت اختصاص به سه حوزه، مهاجرت و ابعاد فرهنگی، مهاجرت از روستا به شهر و مهاجرت نخبگان داشته اند که شاید نقطه قوت پژوهش حاضر، انتخاب این موضوع باشد. در ادامه نتایج تعدادی از تحقیقات مورد بررسی قرار می گیرد.

رئیس دانا در مطالعه ای که در سال (۱۳۷۶) به انجام رسانیده است نیروی اصلی و تعیین کننده مهاجرت را انشاست سرمایه و به دنبال آن تغییر ساختار تولید، فقر و ناموزونی ناشی از آن دانسته و به عقیده وی اختلافات ساده، بخشی و غیرساختاری سطح دستمزدها عامل مهمی در این زمینه نمی باشد.

پالوج (۱۳۸۰) در بررسی پدیده مهاجرت، علت ها و راه حل ها در بخش کجور از شهرستان نوشهر معتقد است که عوامل اجتماعی و کمبود یا فقدان امکانات زیر بنایی و عوامل اقتصادی و فرهنگی توأم ان در مهاجر فرستی منطقه مؤثرند. در این منطقه مه م ترین مسأله، عدم امکان گذران عادی زندگی و معیشت و نیوب اشتغال و درآمد می باشد.

اسکندری (۱۳۸۶) پژوهشی با عنوان مهاجرت در استان گلستان در مورد عوامل تأثیر گذار بر پدیده مهاجرت انجام داده است. نتایج پژوهش نشان می داد که در بررسی رابطه بین مهاجرت و سعادت، نوع شغل و کیفیت که فرضیه های خرد برای سنجش متغیر وابسته تحقیق بودند، رابطه معنی دار وجود داشت. فرضیه کلان تحقیق یعنی رابطه بین مهاجرت و توسعه اجتماعی شهر گرگان با سطح معنی داری بالا و ضریب همبستگی $+0.440 = 2$ تعیین گردید و ضریب تعیین به دست آمده در تحلیل رگرسیونی این دو متغیر 0.182 نشان دهنده تبیین $18/2$ درصد تغییرات متغیر وابسته (توسعه) بر مهاجرت بوده است.

ابراهیم زاده و همکاران (۱۳۹۰) پژوهشی با هدف پی بردن به علل مهاجرت از شهر نورآباد انجام دادند. یافته های تحقیق علاوه بر اینکه نمایانگر رابطه بین کمبود خدمات به عنوان انگیزه عمده در مهاجر فرستی روستاهای مورد مطالعه است، بلکه نقش موثر فاصله و دسترسی از شهر را در کمبود خدمات روستایی و نتیجتاً مهاجرت محرز می سازد.

راهد زاهدانی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی سعی در بررسی میزان رضایتمندی از مهاجرت مهاجران شهر نور آباد ممسنی داشته و هم چنین نسبت آن با دیگر عوامل اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی داشته است. در تحلیل رگرسیون چندمتغیره نیز پنج عامل داشتن اقوام در مقصد، امکانات آموزشی مقصد، امکانات بهداشتی مقصد، درآمد و رفتار مردم شهر مبدأ بر متغیر رضایتمندی مهاجران بیشترین تاثیر را داشتند.

مطالعه لور و همکاران (۲۰۰۹) بر روی ۱۶ کشور عضو سازمان همکاری های اقتصادی نشان دهنده تأثیر معنی دار متغیرهای درآمد، جمعیت و عوامل جغرافیایی بر مهاجرت بوده است. در الگوی ارائه شده توسط محققان شاخص های کیفیت زندگی بر مهاجرت تأثیر معنی داری نداشته است.

بنگ و میترا (۲۰۱۱) به بررسی اثر نهادهای کشور مبدأ بر سطح مهار مهاجران در آمریکا پرداختند. در این مطالعه از ۱۵ متغیر نهادی برای بررسی اثر کیفیت و ثبات نهادها بر سطح مهارت مهاجران و همچنین تعداد مهاجران در آمریکا استفاده شده است. نتایج این مطالعه نشان می دهد متغیرهای ثبات سیاسی دولت، شکل سرمایه گذاری در کشورهای مبدأ به طور قابل توجهی بر جریان مهاجرت به آمریکا تأثیر دارد.

کولیر و همکاران (۲۰۱۲) در تحقیق خود درباره عوامل موثر بر انتقال سرمایه و مهاجرت به کشورهای مراکش، الجزایر و تونس دریافتند که احتمال ورود سرمایه به این کشورها توسط مهاجران چرخشی نسبت به مهاجران معکوس دائمی بیشتر است.

نگوما و همکاران (۲۰۱۳) به بررسی عوامل موثر بر تصمیمات مهاجرتی مهاجران ماهر و چرایی مهاجرت کارگران متخصص از کشورهای در حال توسعه و ماندن طولانی آنها در خارج، علی رغم نیاز مبرم این کشورها به پرسیل با تخصص بالا پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که یک رابطه U شکل وارانه بین میزان مهاجرت متخصصان، تفاوت های دستمزدی و هم گرایی درآمدی با کشورهای مقصد را نشان داد.

ریسیارو و همکاران (۲۰۱۳) وضعیت مهاجرت متخصصان حوزه بهداشت و پزشکی را در کشور پرتغال مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که برخی از مهاجرت های حوزه پزشکی کشور پرتغال مثل دانش آموختگان رشته پرستاری و دندان پزشکان به دلیل یافتن شغل، دستمزدهای پایین در حوزه های دولتی و خصوصی، سنگینی حجم کار، پاداش غیر متناسب با عملکرد و دورنمای شغلی ضعیف صورت می گیرد.

مبانی نظری پژوهش

تعریف مهاجرت

از جمله مسائلی که با توجه به روند رو به تزايد شهرنشینی کشور، می‌باشد در ساماندهی و تحقق پایداری توسعه اجتماعی شهرهای بزرگ موردنموده جدی قرار گیرد، شناخت و درک چگونگی مکانیسم مهاجرت است (صفائی‌پور و همکاران، ۱۳۸۷: ۹۳). پیدا شده مهاجرت در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه وجود دارد، لیکن نوع و ماهیت این نوع مهاجرت‌ها متفاوت است. جز در مورد مهاجرت‌های اجباری که در اثر مسائل سیاسی یا حوادث صورت می‌گیرد. در هر مهاجرت به مبدأ و مقصد تعدادی عوامل ایجادکننده وجود دارد.

در خصوص عوامل مؤثر بر جریان مهاجرت در یک تقسیم‌بندی کلی به دو دسته دافعه و جاذبه تقسیم می‌شود. این عوامل با ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و تخصصی ارتباط دارند (شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۳). تعریف پذیرفته شده و جامع برای مهاجرت وجود ندارد. تعریف‌ها در این مورد اغلب مبهم، بحث‌برانگیز یا متناقض است و این ریشه در این حقیقت دارد که استفاده از واژه مهاجرت از کشوری به کشوری دیگر یا حتی درون یک کشور نیز متفاوت است (زرقانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۹).

تابه‌حال تعریف مختلفی از مهاجرت شده است که در اینجا به ذکر چند نمونه از آن به شرح زیر بسته می‌شود: هرگونه حرکت و جایه‌جایی مکانی جمعیت به هر منظور، به هر هدف، به هر مدت و به هر فاصله. مهاجرت یعنی جایه‌جایی افراد یا گروه‌ها که متضمن تغییر دائمی یا نیمه دائمی محل سکونت دائمی است (بیک محمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۸). اورت لی مهاجرت را تغییر دائمی یا نیمه دائمی مسکن بدون هیچ محدودیتی در مورد فاصله حرکت و ماهیت اجباری یا اختیاری مهاجرت و همچنین، بدون هیچ تمایزی بین مهاجرت داخلی و خارجی می‌داند (زرقانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۹). مهاجرت به معنای عام کلمه عبارت است از ترک سرزمین اصلی و ساکن شدن در سرزمین دیگر به طور دائم و موقت ولی به معنای اخص کلمه که مهم‌ترین نوع تحرک جمعیت می‌باشد، عبارت است از جایه‌جا شدن دسته‌جمعی یا انفرادی انسان به طور دائم بدون قصد بازگشت به مبدأ (جوان، ۱۳۸۳: ۳۰۶).

انواع مهاجرت

۱-مهاجرت دائمی: به آن دسته از مهاجرت‌ها گفته می‌شود که روستاییان به دلایل بسیار، روستا و موطن خود را ترک کرده و برای همیشه با خانوار خود به شهرها می‌روند و در آنجا اسکان می‌یابند که در بیشتر موارد با ترک فعالیت کشاورزی همراه است.

۲-مهاجرت فصلی: مفهوم مهاجرت چرخشی یا فصلی برای اولین بار در دهه‌ی ۱۹۷۰ بیان شد (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۲). اگرچه قبل از آن توداو به طور گذران به آن اشاره کرده بود. مهاجرت فصلی تفاوت‌هایی نیز با سایر انواع مهاجرت دارد. این نوع مهاجرت، تاثیر بیشتری را در شکوفایی و پیشرفت و توسعه مناطق روستایی دارد (جمعه‌پور و همکاران، ۱۴۹۲: ۹۲). نظریه اول مهاجرت و شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه مدل مازاد نیروی کار است. در این مدل فرض می‌شود که دو بخش در اقتصاد در حال توسعه وجود دارد: یکی بخش سنتی روستا و دیگری بخش مدرن شهری (Zhang & shunfeng, 2003: 391).

انواع مهاجرت پیتسون به شرح زیر است:

مهاجرت ابتدایی: این نوع مهاجرت به این منظور صورت می‌گیرد که افراد قادر به ادامه زندگی در محیط خود نبوده و برای ادامه زندگی خود به سرزمین دیگر مهاجرت می‌کنند.

مهاجرت اجباری: در این مهاجرت جایه‌جایی و انتقال مردم به سیلیه‌ی دولت یا نیروهای سیاسی اقتصادی و بالاجبار صورت می‌گیرد.

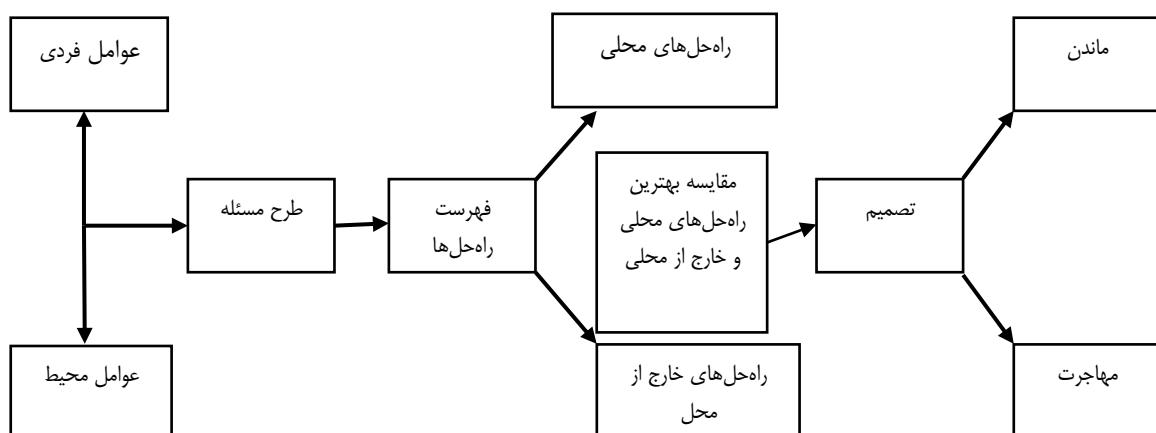
مهاجرت اختیاری: این مهاجرت با انتخاب افراد و بالنگیزه یافتن چیزهای جدید و بهبود زندگی فرد صورت می‌گیرد.

مهاجرت توده‌ای یا جمعی: جریان‌های مهاجرت فرآیندی است که افراد مهاجر آن را به عنوان الگوی انتقال و جایه‌جایی خود در نظر می‌گیرند (حسام مقدم و همکاران، ۱۴۲۰: ۲).

نظریه‌های مختلفی در خصوص مهاجرت مورداشاره قرار گرفته است که در جدول (۱) به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

جدول ۱- مهمترین نظریه‌ها در زمینه مهاجرت

نظریه‌ها	دیدگاه‌ها
کارکردگرایی ^۱	کارکردگرایان معتقدند که تمام نیازهای اجتماعی در چارچوب نظامهای اجتماعی آموخته می‌شوند. در ک ناهمانگی‌های بین خصائص فرد و نظام اجتماعی منجر به مهاجرت شخص جهت کاهش ناهمانگی‌های ساختاری می‌شود (لهسائی زاده، ۵۰، ۱۳۸۶).
تضاد	مهاجرت پدیده‌ای چند بعدیست که ریشه‌ای طبقاتی دارد و علل‌های آن از تاییش جدا پذیر نیست. در این دیدگاه، مهاجرت ناشی از توسعه نابرابر در نظام اجتماعی است که مهمترین مظہر آن، توسعه ناموزون سرمایه‌داری است (شاه‌آبادی و همکاران، ۴۳: ۱۳۹۳).
سیستمی ^۲	پدیده مهاجرت را در رابطه با عوامل ساختاری و تغییرات ساختاری موربدرسی و تبیین قرار می‌دهد. طرفداران این نظریه، مهاجرت را به صورت فرآیندی در نظر می‌گیرند که در سطوح مختلف نظام اجتماعی اتفاق می‌افتد (ربانی و همکاران، ۹۵: ۱۳۹۰).
وابستگی ^۳	مهاجرت از یک‌سو، معلوم توسعه نابرابر بین مناطق مختلف است، و از سوی دیگر این جریان موجب گسترش و عمیق نابرابری بین مناطق مختلف می‌شود. آن‌ها عقیده دارند علل مهاجرت را نمی‌توان به کلی از پیامدهای آن جدا کرد (ارشاد و همکاران، ۱۱۱: ۱۳۸۴).
جذب و دفع ^۴	بر اساس این نظریه، افراد در بیشتر وقت‌ها بر اثر عوامل‌های جذاب نقطه‌های مهاجریزی و عامل‌های دفع کننده نقطه‌های مهاجر فرست، مبادرت به مهاجرت می‌کنند. مطابق با این نظریه مجموعه‌ای از علل و عوامل محیطی درون و برون مرزی به عنوان علل کشنشی و رانشی، به تغییر روند، گسترش و تداوم مهاجرت سرمایه‌گذاران از یک کشور و یا یک منطقه می‌انجامد (کوهی و همکاران، ۱۰۲: ۱۳۹۲).
عوامل میانی	ارت. اس. لی جامعه‌شناسی است که عوامل زیر را در تضمیم‌گیری برای مهاجرت مؤثر دانسته است: عوامل مرتبط با منطقه مبدأ مهاجرت- عامل مرتبط با منطقه مقصد مهاجرت- عوامل دخالت کننده و عوامل شخصی که در این بین عوامل شخصی به هوش، آگاهی‌های اجتماعی، تماس‌های فردی، داشتن آشنا در شهر و... اشاره می‌کند (Hagen-zanker, 2008, 9).
راونشتاین از پیشگامانی	است که موضوع مهاجرت را مورد توجه قرار داده و قواعدی بدین شرح برای مهاجرت مشخص کرده است:
۱- عوامل اقتصادی	مهمترین عامل برانگیزende مهاجرت‌هاست، اگرچه عوامل اجتماعی و فرهنگی دیگری نیز مؤثر واقع می‌شوند.
۲- در اغلب موارد مهاجرت به صورت مرحله‌ای اتفاق می‌افتد یعنی مهاجرت از روستا به شهرهای نزدیک‌تر و کوچک‌تر و سپس به شهرهای بزرگ‌تر و قطب‌های صنعتی و خدماتی انجام می‌گیرد (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۳۱).	
۳- علاوه بر جریان غالب مهاجرت از روستا به نقاط شهری و از شهرهای کوچک به بزرگ جریان وارونه‌ای از مهاجرت از شهرها به نقاط روستایی وجود دارد.	
۴- رابطه‌ی مستقیمی	بین ارتباطات و مهاجرت وجود دارد.
۵- شدت مهاجرت	بین دونقطه بافصله آن دو رابطه معکوس دارد (اذانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۱).

تصویر ۱- مدل تصمیم به حرکت یا ماندن فولر

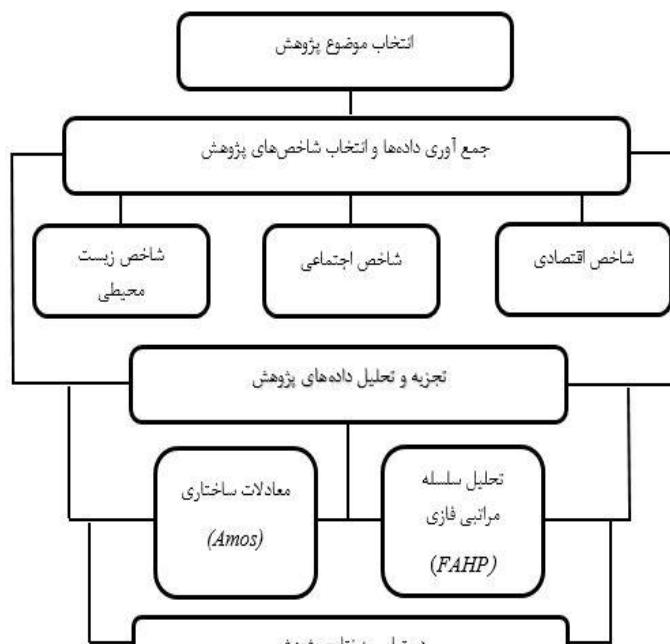
- 1- Migration Functional Theory
- 2- Migration Systemic Theory
- 3- Migration Dependence Theory
- 4- Pull and Push Theory

فرضیه‌های تحقیق

- فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین عوامل اقتصادی و میزان مهاجرت افراد از شهر اهواز رابطه وجود دارد.
- فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین عوامل زیستمحیطی و میزان مهاجرت افراد از شهر اهواز رابطه معناداری دارد.
- فرضیه سوم: به نظر می‌رسد بین عوامل اجتماعی-فرهنگی و میزان مهاجرت افراد از شهر اهواز رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به عنوان یک مطالعه کاربردی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی در قالب نرم‌افزارهای SPSS19 و AMOS18 استفاده شده است. به منظور شناسایی شاخص‌های پژوهش، کمیته تصمیم‌گیری مشکل از ۱۰ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران تشکیل شد و عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز در ۳ دسته و ۱۳ زیرگروه شناسایی و مدل‌سازی شده است. جهت ارزش‌گذاری شاخص‌ها و گویی‌های پژوهش از تکنیک تحلیل سلسه مراتبی فازی استفاده شده است. آمار توصیفی در برگیرنده درصد فراوانی متغیرهای جمعیت شناختی هست و آمار استنباطی شامل آزمون‌های روایی و مدل معادلات ساختاری^۱ برای آزمون فرضیه‌ها، می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان ساکن مناطق هفت‌گانه کلان شهر اهواز می‌باشد که به روش نمونه‌گیری احتمالی (به روش تصادفی ساده) در منطقه هفت گانه شهر اهواز توزیع شده است؛ که از طریق فرمول کوکران حجم نمونه، ۳۹۰ تعیین شد. برای تدوین ادبیات تحقیق به مطالعه منابع کتابخانه‌ای شامل کتب و مقالات مربوط به موضوع تحقیق، مطالعه منابع اینترنتی، پرسش از اساتید، مشاور و صاحب‌نظران به این مقوله پرداخته می‌شود و جهت دستیابی به اهداف پژوهش (شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیستمحیطی)، در نظر گرفته شده است. در این پژوهش و روش جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و نیز روش میدانی (مشاهده، مصاحبه و تکمیل پرسشنامه) انجام شده است، به این صورت که پرسشنامه تدوین شده و در جامعه آماری توزیع می‌شود. مقیاس اندازه‌گیری پرسشنامه طیف لیکرت (کاملاً مخالف، مخالف، متوسط، موافق و کاملاً موافق) می‌باشد. جهت جلوگیری از تکرار عوامل مؤثر بر مهاجرت از شهر اهواز، بر اساس کدهای ۱/۱۳ نام‌گذاری شده‌اند. در ادامه فرآیند انجام این پژوهش در تصویر شماره (۲) آمده است.

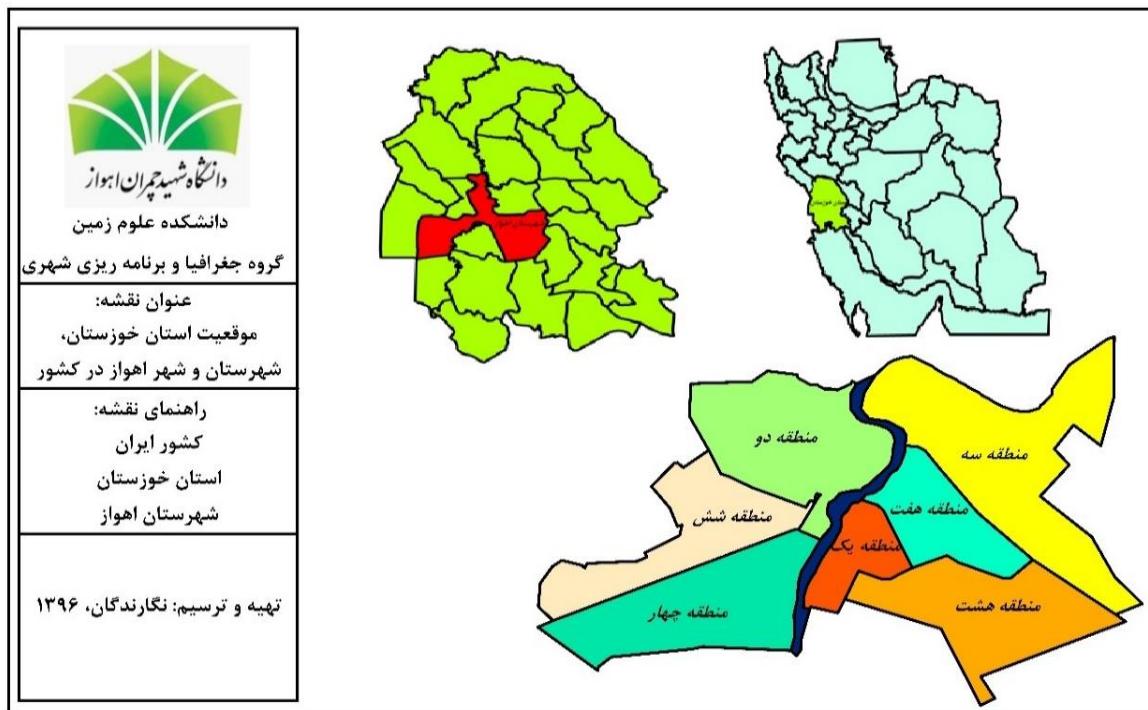
تصویر ۲- مدل مفهومی پژوهش

نوآوری در پژوهش

در رابطه با ویژگی‌های نوآورانه پژوهش حاضر می‌توان بیان داشت که، ویژگی که این پژوهش را از سایر تحقیق‌های مرتبط متمایز می‌کند، پیاده سازی مدل معادلات ساختاری AMOS و استفاده از مدل تحلیل سلسله مراتبی فازی AHP-FUZZY به صورت ترکیبی از نوآوری‌های این پژوهش بوده که در سایر تحقیقات مرتبط با بررسی عوامل موثر بر مهاجرت از شهر، بندرت مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر این تا کنون تحقیقی با موضوع مهاجرت از شهر اهواز صورت نگرفته است. از این رو این پژوهش بر آن بوده است تا در این حوزه مطالعاتی گام بردارد.

معرفی اجمالی محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز، به عنوان یکی از شهرهای بزرگ ایران و مرکز شهرستان اهواز و استان خوزستان، با مساحت تقریبی ۲۲۰ کیلومترمربع وسیع‌ترین شهر استان است. موقعیت این شهر از نظر جغرافیایی در ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه‌ی طول شرقی قرارگرفته است و در جلگه‌ای با ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا قرار دارد (جوکار، ۱۳۹۰: ۶۶). این شهر دارای هشت منطقه‌ی شهرداری است که هر یک سه یا چهار ناحیه را شامل می‌شود ولی در سال ۱۳۹۱، منطقه پنج آن از دیگر مناطق شهری جدا و شهر اهواز به هفت منطقه شهری تقسیم شده است (امانپور و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۹). در تصویر (۳) نیز موقعیت جغرافیایی شهر اهواز به صورت شماتیک نشان داده شده است.

تصویر ۳-موقعیت جغرافیایی شهر اهواز

معرفی شاخص‌های تحقیق

در یک نگاه کلی عوامل موثر بر مهاجرت در چهار بخش عمده قرار می‌گیرد: عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی-فرهنگی، عوامل محیطی (شفیعی کاخکی، ۱۳۹۰: ۹۲)، در پژوهش حاضر جهت بررسی عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز، پس از مطالعات اولیه بر روی نظریات، دیدگاه‌های مختلف، منابع در دسترس در زمینه‌ی ادبیات و مبانی نظری مربوط به موضوع و پس از مطالعات در محدوده‌ی مورد مطالعه و براساس نیازها و شرایط موجود در منطقه در راستای تشخیص و تعیین شاخص‌های پژوهش خمن استفاده از داده‌های مندرج در سالنامه‌ی آماری استانداری استان خوزستان از ۱۳ گویه در قالب ۳ شاخص کلی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی استفاده شده است که در جدول شماره (۲) جزئیات شاخص‌ها و گویه‌های منتخب پژوهش آمده است.

جدول ۲- شاخص‌ها و گویه‌های منتخب تحقیق

شاخص	شناخت	گویه	شناخت
S_1	اقتصادی	اشغال	
S_2		درآمد	
S_3		کیفیت شغل	
S_4	دیدگاه اجتماعی	فرصت‌های سرمایه‌گذاری و کارآفرینی	
S_5		سطح باسواری و فرهنگ	
S_6		کیفیت فراغت و تفریح	
S_7	دیدگاه اجتماعی	ناهنجاری‌های اجتماعی	
S_8		نامنی	
S_9		قومیت‌های متفاوت	
S_{10}	دیدگاه زیست‌محیطی	اقلیم گرم و خشک	
S_{11}		ریز گردها	
S_{12}		کمبود منابع آب	
S_{13}		خشک‌سالی	

تجزیه و تحلیل و یافته‌های پژوهش

نتایج توصیفی

در این بخش به بررسی چگونگی توزیع نمونه‌های آماری متغیرهای جنسیت، تحصیلات، سن با استفاده از نرم‌افزار SPSS می‌پردازد. به منظور شناخت بیشتر متغیرهای تحقیق میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی بین متغیرهای تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحلیل همبستگی نشان دهنده ارتباط درونی و بیرونی متغیرهای تحقیق در سطح معناداری 0.01 است. همچنین با توجه به میانگین نمرات متغیرها می‌توان اظهار کرد که وضعیت متغیرهای عوامل تأثیرگذار (بعد اقتصادی، بعد زیست‌محیطی و بعد اجتماعی) و مهاجرت شهروندان در وضعیت مناسبی می‌باشد. در جدول (۳) اطلاعات توصیفی پاسخگویان به پرسشنامه آورده شده است.

جدول ۳- اطلاعات توصیفی پاسخ‌دهندگان

درصد فراوانی	جدول اطلاعات توصیفی	
۷۶	مرد	جنسیت
۲۴	زن	
۲/۵	زیر ۲۵ سال	توزیع سنی
۴۸/۵	۲۶ تا ۳۵ سال	
۳۶/۵	۳۶ تا ۴۵ سال	تحصیلات
۱۱/۵	بیشتر از ۴۵ سال	
۲۵	فوق دیپلم	
۵۷/۵	لیسانس	
۱۷/۵	فوق لیسانس و بالاتر	

در ادامه مطابق با جدول (۴) نتایج ضرایب همبستگی بین متغیرها آورده شده است.

جدول ۴- نتایج ضرایب همبستگی بین متغیرها

متغیر	انحراف معیار	واریانس	۱	۲	۳	۴
مهاجرت	.۰/۸۱	.۰/۶۵	۱			
اقتصادی	.۰/۷۰	.۰/۴۹	.۰/۵۸	۱		
زیستمحیطی	.۰/۸۴	.۰/۷۱	.۰/۶۹	.۰/۶۲	۱	
اجتماعی	.۰/۷۷	.۰/۵۹	.۰/۵۱	.۰/۵۸	.۰/۴۸	۱

در پژوهش حاضر عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر به کمک مطالعات گسترده کتابخانه‌ای و طرح پرسشنامه و مصاحبه با مسئولین شناسایی گردید. عمدۀ سؤالات در پرسشنامه تحقیق بر اساس طیف لیکرت (۱. کاملاً مخالف، ۲. مخالف، ۳. متوسط، ۴. موافق و ۵. کاملاً موافق) طراحی گردید. در جدول شماره (۵) کمیت و کیفیت عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز آمده است.

جدول ۵- ارزیابی کمیت و کیفیت عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز

شاخص	گزینه	توزيع فراوانی عوامل تأثیرگذار بر میزان مهاجرت به درصد	کاملاً موافق	مخالف	متوسط	موافق	کاملاً مخالف
	کمبود اشتغال		۳	۲۲	۳۰/۵	۳۴/۵	۱۰
	نیود فرصت‌های سرمایه‌گذاری و کارآفرینی		۳	۲۲	۲۲/۵	۴۰/۵	۱۲
اقتصادی	درآمد پایین مردم		۷	۱۸	۲۲/۵	۴۵	۷/۵
	کیفیت اشتغال		۳/۵	۲۱/۵	۱۷/۵	۴۸	۹/۵
	بالا بودن قیمت زمین مسکونی		۲/۵	۱۹/۵	۳۴	۳۴	۱۰
	نابرابری امکانات شهر اهواز نسبت به شهرهای دیگر		۷	۱۹/۵	۳۷/۵	۲۹/۵	۶/۵
	خشکسالی		۵	۲۰/۵	۲۹/۵	۳۵/۵	۹/۵
	آلودگی هوا		۳	۱۷/۵	۲۹	۴۴	۶/۵
زیست محیطی	آلودگی آب		۵	۱۸	۳۳/۵	۳۵/۵	۱۲/۵
	پیشروی ریگ‌های بیابان و پدیده ریز گردها		۱/۵	۲۳/۵	۲۹	۳۴/۵	۱۱/۵
	بدی آب و هوای		۵	۲۶/۵	۲۹	۳۴/۵	۹/۵
	کمبود منابع آب		۱	۱۸/۵	۳۳	۳۹	۸/۵
	کمبود امکانات تفریحی و گذران اوقات فراغت		۳/۵	۲۴	۲۹/۵	۳۶/۵	۶/۵
	انگیزه پیشرفت در شهرهای دیگر		۴/۵	۲۰	۲۶	۴۴/۵	۵
اجتماعی و فرهنگی	نامنی		.	۲۱/۵	۲۷	۴۱/۵	۱۰
	وجود قومیت‌های مختلف ساکن در شهر		۱	۱۸	۳۱	۳۸	۱۲
	ناهنجری‌های اجتماعی		.	۲۰	۲۵/۵	۴۲/۵	۱۲
	سطح باسوسادی و فرهنگ		۱	۱۷/۵	۳۲/۵	۳۷	۱۲

AHP-FUZZY

پس از تعیین شاخص‌ها و گویه‌های پژوهش، برای سنجش میزان اولویت شاخص‌ها و متغیرهای مطرح شده، در ابتدا پرسشنامه مقایسه‌ی زوجی در اختیار تیم تصمیم‌گیری قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد تا وزن و اهمیت شاخص‌ها و گویه‌های تعیین شده را به صورت مقایسه‌ی زوجی و بر مبنی طیف ۱ تا ۹ ساعتی (Thomas L.Saaty) تعیین نمایند که حاصل این مرحله ماتریس اولیه مقایسات زوجی است. از آنجاکه در این روش برای مقایسه کردن به طور معمول از دانش متخصصان بهره گرفته می‌شود، انتخاب متخصصان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ بنابراین در این پژوهش برای انجام

این مقایسات از نظر و دیدگاه ۱۰ نفر از کارشناسان خبره در این زمینه نسبت به مسئله استفاده گردیده است. مطابق با جدول شماره (۶) مقایسه زوجی معیارها با اعداد فازی تشریح شده است.

جدول ۶- مقایسه زوجی معیارها با اعداد فازی

نام معیار	اقتصادی	اجتماعی	زیستمحیطی
اقتصادی	۱،۱،۱	۱/۳، ۱/۴، ۱/۵	۱/۶، ۱/۷، ۱/۸
اجتماعی	۳،۴،۵	۱،۱،۱	۱/۲، ۱/۳، ۱/۴
زیستمحیطی	۶،۷،۸	۲،۳،۴	۱،۱،۱

در مرحله بعد پس از تشکیل ماتریس مقایسات مزدوج به عنوان معیارهای اصلی، محاسبه S_i انجام شد.

جدول ۷- محاسبه S_i ها

	$\left[\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n M_{ij} \right]^{-1}$	S_i
A_1	(۳/۹، ۴/۱، ۴/۳)	(۰/۲۱۵، ۰/۱۹۲، ۰/۱۷۴)
A_2	(۵/۲، ۶/۳، ۷/۴)	(۰/۲۸۷، ۰/۲۹۴، ۰/۳۰۰)
A_3	(۹، ۱۱، ۳)	(۰/۴۹۷، ۰/۵۱۴، ۰/۵۲۶)

در این مرحله، مطابق با جدول شماره (۸) درجه بزرگی S_i را بر عناصر دیگر محاسبه می‌شود:

جدول ۸- محاسبه درجه بزرگی معیارها

	Answer	Answer	
$V(S1 \geq S2)$	۰/۵۲۴	$V(S1 \geq S3)$	۰/۵۰۱
$V(S2 \geq S1)$	۱	$V(S2 \geq S3)$	۰/۴۷۴
$V(S3 \geq S1)$	۱	$V(S3 \geq S2)$	۱

پس از محاسبه درجه بزرگی S_i های معیارها نسبت به همیگر، به محاسبه وزن نرمال نشده W^i و وزن نرمالیزه شده نهایی برای شاخص‌های پژوهش اقدام شده است. نتایج این مرحله نیز در جدول شماره (۹) آمده است:

جدول ۹- وزن نرمال نشده و نرمالیزه شده فازی برای شاخص‌های پژوهش

نام شاخص	نماد	W	W^i
اقتصادی	C_1	۰/۵۰۱	۰/۲۵۴
اجتماعی	C_2	۰/۴۷۴	۰/۲۴۰
زیستمحیطی	C_3	۱	۰/۵۰۷
مجموع	SUM	۱/۹۷۴	۱

محاسبه وزن نهایی تمام معیارها و گزینه‌ها، در این قسمت هر یک از گزینه‌ها در معیار مربوط به خود ضرب می‌شود که درنهایت جدول امتیازات برای مقایسه امتیاز نهایی شاخص‌ها و گویه‌ها به دست می‌آید. در جدول شماره (۱۰) امتیاز نهایی شاخص‌ها و گویه‌ها، تشریح شده است:

جدول ۱۰- محاسبه امتیاز نهایی شاخص‌ها و گویه‌ها

رتبه	وزن نسبی	نماد گویه‌ها	وزن نسبی	شاخص	موضوع
۱	.۰/۴۷۲	S ₁	.۰/۲۵۴	اقتصادی	بررسی عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر با استفاده از مدل معادلات ساختاری AMOS و تکنیک FAHP
۳	.۰/۲۲۴	S ₂			
۴	.۰/۰۰۲	S ₃			
۲	.۰/۲۳۷	S ₄			
---	۱	SUM			
۲	.۰/۱۷۸	S ₅	.۰/۲۴۰	اجتماعی	بررسی عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر با استفاده از مدل معادلات ساختاری AMOS و تکنیک FAHP
۳	.۰/۱۷۱	S ₆			
۵	.۰/۱۳۴	S ₇			
۱	.۰/۳۵۱	S ₈			
۴	.۰/۱۶۶	S ₉			
---	۱	SUM			
۳	.۰/۲۳۳	S ₁₀			
۱	.۰/۴۶۹	S ₁₁	.۰/۰۵۷	زیستمحیطی	
۴	.۰/۰۶۰	S ₁₂			
۲	.۰/۲۳۹	S ₁₃			
---	۱	SUM			

شاخص‌ها و گویه‌های منتخب و تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز بر اساس امتیازات به دست آمده از شاخص‌ها و گویه‌ها در مدل سلسله مراتبی فازی با یکدیگر مقایسه شد. از نظر سه شاخص موردنظر، بعد زیستمحیطی با میزان ۰/۵۰۷ بیشترین تأثیر را در میزان مهاجرت از شهر اهواز به خود اختصاص داد، سپس بعد اقتصادی با میزان ۰/۲۵۴ در رتبه بعدی قرار می‌گیرد و درنهایت بعد اجتماعی با میزان ۰/۲۴۰ کمترین امتیاز را به خود اختصاص داد.

مدل اندازه‌گیری

در این پژوهش با کاربرد نرم‌افزار AMOS انجام شد و قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرضیه‌ها و مدل مفهومی پژوهش لازم است از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل شود. بدین منظور متغیرهای تحقیق در قالب مدل اندازه‌گیری (-) شامل متغیرهای پویایی گروهی، تعارض کار-خانواده و تنیدگی شغلی و قصد جایه‌جایی؛ که اگر مقدار آماره مجذور خی (χ^2) کم باشد ($p < 0.05$)، نسبت χ^2 به درجه آزادی (df) کوچک‌تر از ۳.۳ RMSEA کوچک‌تر از ۰/۰ و نیز CFI و IFI بزرگ‌تر از ۰/۹۰ باشند، می‌توان نتیجه گرفت که مدل برازش قابل قبولی دارد. با نگاهی به نتایج ایموس در جدول (۳) می‌توان ملاحظه نمود که مدل اندازه‌گیری شرایط ذکر شده را برآورده می‌کند و مدل‌های مناسبی هستند.

جدول ۱۱- نتایج برازش مدل اندازه‌گیری

RMSEA	CFI	IFI	χ^2/df	مدل‌ها
۰/۰۵۵	۰/۹۵	۰/۹۵	۱/۶۰۹	مدل اندازه‌گیری

سنجدش ضریب همبستگی میان شاخص‌های مهاجرت از شهر

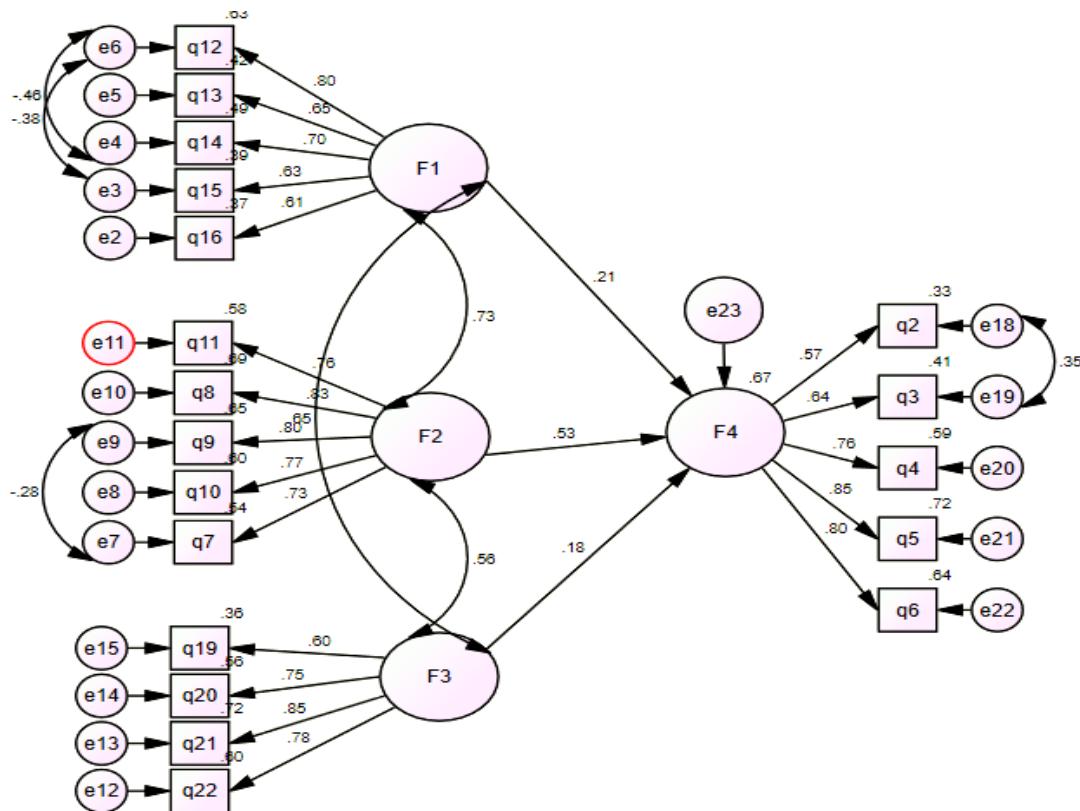
در اکثر مطالعات اجتماعی و انسانی محقق معمولاً با دو و یا چند متغیر سرکار داشته و در صدد بررسی روابط بین آن‌ها است. در تحلیل این گونه روابط ارتباط بین متغیرها موردنوجه است. یکی از ابزارهای مناسب جهت تحلیل میان متغیرها، ضریب همبستگی پیرسون است که در این تحقیق مورداستفاده قرارگرفته است. این آزمون یکی از متداول‌ترین آزمون‌های تعیین ضریب همبستگی بین متغیرهای دارای اندازه‌های فاصله‌ای و نسبی است. (صالحی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶). ضریب همبستگی پیرسون از روش‌های پرکاربرد

جهت تعیین میزان رابطه بین دو متغیر محسوب گردیده و با علامت α نشان داده می‌شود. ارزیابی‌ها با توجه به جدول شماره (۱۲) نشان می‌دهد که بین شاخص‌های مهاجرت (اقتصادی، زیستمحیطی، اجتماعی و فرهنگی) همبستگی مثبت وجود دارد. به این معنا که با افزایش هر شاخص، شاخص دیگری نیز افزایش، می‌پابد و با کاهش، مقدار هر شاخص، نیز مقدار دیگر شاخص، کاهش، می‌پابد.

۱۲- سنجش ضریب همستانگه، میان شاخص‌های مهاجرت از شهر

		اجتماعی و فرهنگی	زیستمحیطی	اقتصادی	مهاجرت	
مهاجرت	Pearson Correlation	1	.0/.587	.0/.693	.0/.511	
	Sig. (2-tailed)		.0/...00	.0/...000	.0/...000	
	N	390	390	390	390	
اقتصادی	Pearson Correlation	.0/.587	1	.0/.624	.0/.578	
	Sig. (2-tailed)	.0/...00		.0/...000	.0/...000	
	N	390	390	390	390	
زیستمحیطی	Pearson Correlation	.0/.693	.0/.624	1	.0/.480	
	Sig. (2-tailed)	.0/...00	.0/...000		.0/...000	
	N	390	390	390	390	
اجتماعی و فرهنگی	Pearson Correlation	.0/.511	.0/.578	.0/.480	1	
	Sig. (2-tailed)	.0/...00	.0/...000	.0/...000		
	N	390	390	390	390	

در ادامه مطابق با تصویر (۴) مدل اصلاح شده معادلات ساختاری در حالت استاندارد نشان داده شده است.

تصویر ۴- مذا، مفهومی، تحقیقی، در حالت استاندارد

با توجه به نمودارهای فوق و میزان ضرایب معناداری، از آنجاکه برای رد یا تأیید فرضیه‌ها مقدار CR باید بیشتر از ۰/۹۶ یا کمتر از ۰/۹۶ باشد، مقدار پارامتر بین دو دامنه در الگو مهم شمرده نمی‌شود، همچنین مقادیر بین این دو مقدار حاکی از عدم وجود تفاوت معنادار مقدار محاسبه شده برای وزن‌های رگرسیونی با مقدار صفر در سطح ۹۵ درصد دارد. نتایج مربوط به فرضیه‌های تحقیق در جدول شماره (۱۳) ارائه شده است.

جدول ۱۳- نتایج آزمون فرضیه‌ها

رابطه	جهت	استاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی (C.R)	P	نتیجه
بعد اقتضایی ← مهاجرت	مستقیم	۰/۱۵۹	۰/۰۷۹	۲/۰۱۴	۰/۰۴۴	تأثیر
زیست محیطی ← مهاجرت	مستقیم	۰/۳۸۲	۰/۰۷۹	۴/۸۱۶	۰/۰۰۰	تأثیر
اجتماعی و فرهنگی ← مهاجرت	مستقیم	۰/۱۳۶	۰/۰۶۳	۲/۱۵۶	۰/۰۳۱	تأثیر

در فرضیه اول پژوهش، گفته شده بود بعد اقتصادی بر مهاجرت شهروندان تأثیر مثبت و معناداری دارد، تجزیه و تحلیل آماری بین این دو، عدد معنی‌داری مسیر مابین دو متغیر برابر (۰/۰۱۴) و چون این مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹۶ است، از این‌رو، برای این فرضیه در سطح معناداری ۰/۰۵ نشان می‌دهد این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

در فرضیه دوم پژوهش، گفته شده بود بعد زیستمحیطی بر مهاجرت شهروندان تأثیر مثبت و معناداری دارد، تجزیه و تحلیل آماری بین این دو، عدد معنی‌داری مسیر مابین دو متغیر برابر (۰/۰۱۶) و چون این مقدار بیشتر از ۰/۹۶ است، از این‌رو، برای این فرضیه در سطح معناداری ۰/۰۵ نشان می‌دهد این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

در فرضیه سوم پژوهش، گفته شده بود بعد اجتماعی و فرهنگی بر مهاجرت شهروندان تأثیر مثبت و معناداری دارد، تجزیه و تحلیل آماری بین این دو، عدد معنی‌داری مسیر مابین دو متغیر برابر (۰/۰۱۶) است و چون این مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹۶ است، از این‌رو، برای این فرضیه در سطح معناداری ۰/۰۵ نشان می‌دهد این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

هدف از انجام این پژوهش بررسی عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز بوده است. در این پژوهش ضمن مصاحبه با کارشناسان و افراد صاحب نظر عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت از شهر اهواز شناسایی گردید. جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان ساکن مناطق هفت‌گانه کلان شهر اهواز می‌باشد که به روش تصادفی ساده در مناطق هفت‌گانه شهر اهواز توزیع شده است؛ که از طریق فرمول کوکران حجم نمونه، ۳۹۰ تعیین شد. به منظور پاسخگویی به فرضیات پژوهش از روش معادلات ساختاری و نرم افزار Amos و جهت ارزش‌گذاری و رتبه‌بندی ۳ شاخص و ۱۳ زیرگروه پژوهش از مدل تحلیل سلسله مراتبی فازی (FAHP) استفاده شد. در راستای پاسخگویی به سه فرضیه پژوهش، با استفاده از تجزیه و تحلیل‌های معادلات ساختاری مدل AMOS نشان داد که شاخص اقتصادی C.R (۰/۰۱۴)، زیستمحیطی (۰/۰۱۶) و اجتماعی (۰/۰۱۶) با سطح معناداری ۰/۰۵ رابطه معناداری را با مهاجرت افراد از شهر اهواز دارند و بدین ترتیب هر سه فرضیه مطرح شده در این پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین در میان سه شاخص تدوین شده، بعد زیستمحیطی (C3) با میزان ۰/۵۰۷ بیشترین تأثیر را در میزان مهاجرت از شهر اهواز به خود اختصاص داد. نتایج این پژوهش نشان داد که علیرغم فراهم بودن بستر اقتصادی مناسب در شهر اهواز، عوامل زیستمحیطی تأثیر چشمگیری را در مهاجرت از خود نشان می‌دهد. به طوری که ساکنان شهر به دلیل وقوع پدیده ریز گردها و خشکسالی، مهاجرت را بر ماندن ترجیح می‌دهند. عواملی مثل آلودگی‌های ناشی از فعالیت‌های نفتی و سوخت‌های فسیلی آلودگی‌های قابل توجهی را به شهر تحمیل می‌کنند. در این تحقیق علت‌های مختلف مهاجرت از شهر اهواز در سه بعد: اقتصادی، زیستمحیطی و اجتماعی-فرهنگی شناسایی و خلاصه شد که از میان این علل، علت زیستمحیطی (C3) بیشترین سطح معناداری (۰/۹۹ درصد) را با مهاجرت داشت. همچنین ارتباط معناداری میان مشکلات اقتصادی و مهاجرت از شهر اهواز وجود دارد. یعنی عواملی مانند اشتغال و درآمد در فرآیند مهاجرت تأثیر مستقیم دارند. در بین عوامل اقتصادی اشتغال و درآمد از بقیه مهم‌تر هستند. عوامل زیستمحیطی همچنین تأثیر چشمگیری در مهاجرت شهروندان از خود نشان دادند. آزمون‌های فرضیه تدوین شده که میزان درستی و نادرستی آن‌ها به کمک سطح معناداری آزمون همبستگی پیرسون بررسی شد، ثابت می‌کند که بین شرایط زیستمحیطی، شرایط اقتصادی به عنوان متغیرهای مستقل با مسئله مهاجرت از شهر اهواز

به عنوان متغیر وابسته رابطه‌ای معنی‌داری وجود داشته است. به عبارت روشن‌تر عوامل مزبور می‌توانند هر کدام به گونه‌ای در تقویت تمایل به مهاجرت از شهر اهواز مؤثر باشند.

ارائه پیشنهادها

با توجه به نتایج فوق، برای آرام‌تر کردن تمایل به مهاجرت از شهر اهواز و به خصوص نیروی انسانی ماهرتر و با سوداتر و نیز برای این که تمایل مزبور در آینده شدیدتر شود، می‌توان پیشنهادهایی ارائه داد، لازم به ذکر این نکته است که هرچند شرایط اقلیمی و بهویژه گرمای طاقت‌فرسا و تابستان طولانی منطقه، به طور طبیعی عاملی مهم در تقویت مهاجرت از شهر اهواز می‌باشد، ولی این شرایط درده‌های قبل هم وجود داشته است، ولی با شدت امروز تشید کننده تمایل به مهاجرت از شهر اهواز نبوده است. در زیر پیشنهادهایی در راستای تعديل مهاجرت از شهر اهواز ارائه می‌گردد:

- با توجه به فرضیه اول و دوم پژوهش، تصور می‌شود با بالاتر بردن سطح رفاه عمومی و بهبود شرایط اداری و مالی-شاغلی، می‌توان از شدت تمایل به مهاجرت از شهر اهواز کاست.
- توزیع و تجهیز امکانات و خدمات در سطح شهر اهواز با توجه به نیاز شهروندان مانع عمداتی در جلوگیری از تشید تعارض‌های شهری و در تیجه فرسایش روابط انسانی در سطح شهرهاست.
- توجه به مقوله تعادل فضایی و عدالت اجتماعی در شهر اهواز و تعديل نابرابری‌ها و دوگانگی‌های درون‌شهری و میان شهری عاملی جهت توسعه پایداری اجتماعی در شهر است.
- در سطح گسترده و کلان، چنانچه مسئولان امور و نیز رسانه‌های جمعی در بالا بردن سطح آگاهی مردم به دنبال کردن و پایین آوردن سطح تعارض‌های فرهنگی اقدام کنند، می‌توان محیط را برای زندگی اجتماعی مطلوب‌تر فراهم کرد.
- ریشه‌یابی آسیب‌های اجتماعی و برخورد ساختاری با آن و کشف ریشه‌های جرم نه برخورد با مجرم و توجه به بحث آموزش و آگاهی خانواده‌ها و اشاره مختلف اجتماعی از آسیب‌ها، عامل کاهش انحرافات و افزایش همبستگی‌های شهری است.
- توجه به مقوله مهندسی اجتماعی و نیازهای سنتی، جنسی، روحی و روانی، جسمی و ذهنی شهروندان و برنامه‌ریزی اجتماعی همسو با برنامه‌ریزی شهری علاوه بر تحریک دینامیزم شهری و حضور اشاره مختلف جامعه در فضای شهرها، عامل بالا رفتن میزان رضایتمندی شهروندان از مناسبسازی محیط شهرها می‌شود و درنهایت اقدامی است در جهت کاهش مهاجرت از شهر اهواز.

منابع

- ارشاد، ف.، و حرباوی، ع. (۱۳۸۴). بررسی برخی انگیزه‌های تمایل به برون‌کوچی از شهر اهواز، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۱۰۷:۲.
- اسکندری، پ. (۱۳۸۶). بررسی پدیده مهاجرت در استان گلستان، آزادشهر، سایت تبلیغات، یادداشت‌هایی درباره علم و دانشگاه.
- ابراهیم زاده، ع.، و سجادی، ز.، و شمس الدینی، ع. (۱۳۹۰). تحلیلی بر مهاجرت‌های روستایی-شهری با تأکید بر نقش مسافت و دسترسی (مطالعه موردي: شهرستان ممسنی)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای.
- اذانی، م. (۱۳۹۲). تحلیلی بر عوامل مؤثر بر مهاجرت روستا-شهری، فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، شماره ۴۱.
- امان‌پور، س.، و ملکی، س.، و حسینی شه پریان، ن. (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل پرداخت خدمات شهری با رویکرد عدالت فضایی در کلانشهر اهواز، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، شماره ۷، صص ۵۵-۶۸.
- پالوج، م. (۱۳۸۰). پدیده مهاجرت علت‌ها و راه حل‌ها در شهرستان نوشهر، مجله جهاد کشاورزی، شماره ۲۴۷-۲۴۶.
- جوان، ج. (۱۳۸۲). جغرافیای جمیعت ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- جوکار، س. (۱۳۹۰). بررسی الگوهای مراکز خرید و مجتمع‌های تجاری در شهر اهواز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- جمعه‌پور، م.، عیدی تراکمه، م. (۱۳۹۲). پژوهش کیفی درباره کیفیت زندگی مهاجران فصلی نیروی کار جوان روستایی از شهرستان کلیبر به تهران، نشریه توسعه روستایی، دوره پنجم، شماره ۱.
- حسام مقدم، ا.، و اشعری، ر. (۲۰۱۴). ادبیات مهاجرت و ساز کارهای آن، هامون-تارنمای جامعه مدنی جنوب ایران.
- رئیس دانا، ف. (۱۳۷۶). پیشنهاد یک الگوی سازواره‌ای برای رفتار مهاجرت روستا-شهر، مجله جمیعت، شماره ۲۱ و ۲۲.

- ربانی، ر.، و طاهری، ز. (۱۳۹۰). بررسی علل انگیزه‌های مهاجرت معکوس و تأثیر آن بر توسعه اجتماعی- اقتصادی (مطالعه موردی مهاجران روستائیشین تنکابن و رامسر)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره پنجم، تابستان ۹۰.
- زنجانی، ح. (۱۳۷۸). تحلیل جمعیت شناختی، انتشارات سمت، چاپ دوم.
- زنجانی، ح. (۱۳۸۰). مهاجرت، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، تهران، چاپ اول.
- زاهد زاهدانی، س.، و خورشیدی، ف. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی- اقتصادی جمعیتی موثر بر رضایتمندی از مهاجرت به شهر نورآباد ممسنی، جامعه شناسی کاربردی، مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان.
- زرقانی، ه.، و قنبری، م.، و رضوی‌نژاد، م. (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل راهبردهای مدیریت مهاجران افغانستانی استان خراسان رضوی با استفاده از مدل SWOT-ANP، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۹.
- سلمانی، م.، و دیگران (۱۳۹۰). نقش مهاجرت فصلی نیروی کار در معیشت خانوارهای روستایی، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۷.
- شفیعی کاخکی، م. (۱۳۹۰). مهاجرت، فصلنامه اقتصاد کاربردی، سال دوم، شماره چهارم، دانشگاه آزاد اسلامی گروه اقتصاد، بابل.
- شاه‌آبدی، ا. (۱۳۹۳). مهاجرت نخبگان، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و یکم، شماره هفتادودو.
- صفائی پور، م.، و سجادی، ز. (۱۳۸۷). علل و پیامدهای اجتماعی فضایی مهاجرت درون‌شهری اهواز، محدوده مطالعه: کیان پارس، مجله علمی و پژوهشی دانشگاه اصفهان، جلد بیست و نهم، شماره ۱.
- گنجی، م. (۱۳۷۶). مهاجرت و تحرك اجتماعی، فصلنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۹.
- صفائی پور، م.، و امان پور، س.، و بسطامی نیا، ذ. (۱۳۹۰). تحلیل و بررسی نقش مهاجرت در توسعه کالبدی-فضایی شهر یاسوج، فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال سوم، شماره چهارم.
- صالحی، ر.، و نعمتی، م.، و امان پور، س. (۱۳۹۳). بررسی سازوکار تأثیرگذاری شاخص‌های سرمایه اجتماعی در حکمرانی مطلوب شهری با استفاده از Amos، مطالعه موردی: شهر نسبیم، مجله علمی و پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی، سال چهارم، شماره اول.
- قاسمی سیانی، م. (۱۳۸۸). پیامدهای مهاجرت، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره دوم، ۱۴۶.
- کوهی، ک.، و دیگران. (۱۳۹۲). تبیین مولفه‌های امنیتی موثر بر گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظام اجتماعی، سال دوم، شماره دوم.
- لهسائی زاده، ع. (۱۳۶۸). نظریات مهاجرت، شیراز انتشارات نوید، چاپ اول.
- نظریان، ا. (۱۳۸۸). تحلیل فضایی مهاجرت‌های قومی در شهرهای ایران، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- UNHCR (2003). Afghanistan Refugees Return to Uncertain Future. Internet news, jan, 22.
- Zhang, Kevin, H., and Shunfeng, S., "Rural-Urban Migration and Urbanization in China: Evidence fro Time-Series and Cross-section Analysis, China Economic Review, 13 (4), 2003, forthcoming.
- Totomorn, M., & Alicea, M. (2004). Migration and Immigration: A Global View. (Westport: Greenwood Press)
- Sener, M. (2004). Landfill Site Selection by Using Geographic Information.
- Shalabi, M., & Shatari, A., Bin Mansor, Nordin Bin Ahmed, Rashid Shiriff (2006). GIS based Multicriteria Approaches to Housing Sitesuitability assessment. XXIII FIG Congress–Munich, Germany, P12. October 8- 13, p:12.
- Docquier, F., & Schiff, M. (2008). "Measuring Skilled Emigration Rates: The Case of Small States, IZA Discussion Paper, No. 3388, pp. 1-29.
- Lewer, J. (2009). paecheco and Stephanie rossouw.;do non- economic quality of life factors drive Immigration IZadpNo 4385, August.
- Bang, J., & Mitra, M. (2011). Brain Drain and Institutions of Governmence: Educational Attainment of Immigrants to the US 1988-1998. Economic Systems. Vol. 35. No. 3. pp. 335- 354.
- Collier, W., Piracha, M., & Randazzo, T. (2011). Remittances and return migration. IZA Discussion Paper Series, 6091(1-31), Retrieved 20 September 2015 from: <http://ftp.iza.org/dp6091.pdf>.

- Ngoma, A. L. & N. W. Ismail. (2013). The Determinants of Brain Drain in Developing Countries. International Journal of Social Economics. Vol. 40. Iss: 8. pp.744-754.
- Ribeiro, J., Conceição, J., Pereira, C., Leone, P., Mendonça, M., Temido, C., Vieira & G. Dussault. (2013). Health Professionals Moving to... and from Portugal. Health Policy, In Press.
- Archambault, Carolin. S. (2013). I'll Be Home For Christmas,: The Role of International Massai Migrants in Rural Sustainable Community Development, available on www.mdpi.com/journal/sustainability.